

Marek Příhoda: **Veniamin, Ivan Pěresvětov, Juraj Križanić v Rusku (a historicko kulturní souvislosti jejich působení)**. Doktorská disertace. FF UK Praha 2008, 251 str., počítačový otisk.

Oponentský posudek vypracoval: *Prof. ThDr. Jan B. Lášek*

Doktorská disertace, předložená na oboru filologie-slovanské studie, je prací interdisciplinární. Zabývá se převážně historickou látkou, avšak v podání jednotlivých – dost kontroverzních - osobností se autor snaží i o rozbory jejich literárního díla.

Jsem školením teolog, resp. církevní historik a nevím, zda mohu ve všech případech posuzovat disertaci kompetentně, nicméně vzhledem ke skutečnosti, že se jedná u hlavních protagonistů o dva teology, souhlasil jsem o oponenturou.

Je zjevné – a budiž to řečeno hned na začátku – že pan kandidát naplnil literu zákona v tom smyslu, že doktorská disertace má přinášet nové poznatky a splnil nároky, které na něho byly kladeny. To je zjevné na první pohled.

Autor si vytýčil cíl velmi ambiciózní: ukázat tři rozdílné osobnosti na pozadí důležitých událostí na prahu novověku, který je v ruských dějinách charakterizován rychle stoupajícím významem moskevské Rusi od 15. století dále.

Jeho práce je rozdělena na dvě (poněkud nesouměrné) části. V té první (str. 11-60) podává nástin formování historického vědomí moskevské Rusi. Zde je odkázán především na práci historiků, jejich myšlenkové postupy a závěry podává velmi korektně. Pojednává o carském titulu a o myšlence carství, resp. o její genezi, dále se zabývá v souvislosti s konfliktem Moskvy a Novgorodu pojmy jako tradice, vládce, dědičná země. Sjednocující proces moskevské Rusi pak ukazuje přesvědčivě na příkladu Novgorodu, Tveru a Pskova. Opírá se o prameny a seriózní sekundární literaturu. Sympatické je, že nejen tu, ale i v patřičných dějinných partiích i svých protagonistů zmiňuje vždy i starší ruskou historiografii (Karamzina, Solovjeva) a poctivě se snaží kriticky vyrovnat s historiografií sovětskou. To je složitý úkol každého, kdo se zabývá staršími ruskými dějinami a v rámci objektivit je nutno se s ním vyrovnat. Za to mohu autora velmi účinně pochválit. Nebýt tohoto kroku, mohl by se leckterý badatel (a zejména když není profesní historik) dostat velmi snadno do těžko rozpoznatelné slepé uličky. Pro nejstarší ruské dějiny to překrásně ukázal M. Goehrke, pro epochy novější takové spolehlivé manuály chybí. I při dost podrobné četbě jsem nikde v disertaci nenašel odkazy na Hellmannův Handbuch. Proč? Dodal by autorovi přinejmenším další bohatý bibliografický materiál. Bezpochyby lze ovšem první část označit jako zdařilé zarámování problematiky.

Sjednocovací proces moskevské Rusi a jeho důrazy ukazuje kandidát konkrétně na osobnostech, které žily v různých dobách. Podání života a díla

Mnicha Veniamina, Ivana Přesvětova a Juraje Križaniće tvoří hlavní oddíl druhé části práce (str. 61-211). Společné všem třem osobnostech je to, že z moskevské Rusi nepocházely.

Autor si všímá jejich literárního díla, které je většinou zapomenuto, ba v nás skoro neznámo. Toto literární dílo rozebírá velmi detailně, pokud to prameny dovolí. Nejkontroverznější z uvedených osobností je právě Križanić. Dr. Příhoda prokázal plně svoji vědeckou akribii, neboť (ostatně jako u každé z osobností, kterou se zabývá) podal stručně, avšak výstižně přehled různých pohledů na Križaniće. Mohu odpovědně říci, že se tohoto nelehkého úkolu zhostil s neobyčejnou lehkostí a přesností. Není jistě lehké stručně říci, co bylo hlavním záměrem např. Jagićovy monografie o Križanićovi, která má asi pět set stran! Križanić je podán jako významný literát, který jistě patří do dějin ruské literatury i dějin ruského myšlení. Musím autora pochválit za to, že se velmi slušně vyzná v církevní problematice a vztahu pravoslaví k římskokatolické církvi i k unii v 17. století. Na poli, kde se obvykle nadělá mnoho chyb, jsem nenašel žádnou.

Přestože autor nechává v nejednoznačných případech hodnocení otevřené a uvádí názory různé, aby zachoval přísně objektivitu, dovoluji si poznámku, že bych se v případě Križaniće přikláněl k hodnocení Ivana Goluba, který silně podtrhuje jeho zájem i význam teologický a ekumenický. Križanić byl člověk církve a při vši otevřenosti k Rusku a identifikaci s ním byl oddán katolicismu. Ostatně pro podepření této skutečnosti je možno argumentovat s tím, že když se po letech vyhnanství na Sibiři dostal do civilizovaného západního světa, vstoupil do řádu bratří kazatelů!

Dobře rozumím i malé kapitole II. části, která je věnována Ivanu Posoškovovi a jeho srovnání s Ivanem Přesvětovem. Rozhodně nevychází z toho, že paralely je třeba hledat za každou cenu. V tomto případě se srovnání přímo nabízí a je správné, že k němu kandidát přistoupil.

Poněkud méně rozumím (jinak pečlivě řemeslně zpracované) kapitole o chorvatských kontextech (str. 182-211). Osobnosti zde zpracovávané (Pribojević, Orbini, Vitezović) mají souvislost s tématem malou, resp. vztah Chorvatů v Rusku je bezesporu zajímavý a částečně může vysvětlit zájem Križanićův, avšak se sjednocováním moskevské Rusi a hledáním její identity mají málo co společného. Alespoň na mě působí tato kapitola v kontextu celé práce neorganicky.

V závěru se kandidát pokouší shrnout své vývody – úspěšně a výstižně. Práce je zpracována na vysoké řemeslné úrovni a u jednotlivých témat není v žádném případě opomenuta nejdůležitější literatura. Musím autora pochválit také za dobrou kulturu slova, překlady do češtiny jsou příkladné!

Závěr: Zdařilou práci je možno přijmout jako doktorskou. Po stránce obsahové i formální splňuje všechna kritéria, které jsou na tyto práce kladeny.

V Praze, dne 8. března 2008

